

Temat: Przywileje szlacheckie w Polsce w XIV – XVI wieku

Plan pracy

I. Rozwinięcie:

1. Przedstawiam ramy czasowe – XIV – XVI z jednoczesnym wnioskiem, że czas ten oznaczał kształtowanie się Rzeczypospolitej szlacheckiej.
2. przedstawienie przestrzeni historycznej (terytorium np.: Polska w XIV, XV i XVI wieku – krótko o przejściu tronu Polski przez obce dynastie: Andegawenów i Jagiellonów – w konsekwencji brak przyrodzonych monarchów z dynastii Piastów oznaczał wzrost żądań szlachty wobec nowych królów
3. Zakładam tezę: **Przywileje szlacheckie wydawane szlachcie w XIV – XVI wieku stały się fundamentem dla przejścia przez szlachtę dominującego stanowiska w państwie i budowy Rzeczypospolitej szlacheckiej.**
4. przedstawiam, dlaczego wybieram metodę chronologiczną / problemową. Uznałem, że łatwiej napisać ta pracę metodą chronologiczną.
5. wyjaśnienie słowa *przywilej*
6. ukazanie ważnego podziału na przywileje dzielnicowe (Łęczyca, Wolbrom, Lutomyśl, Cień), które dotyczyły tylko dzielnic państwa – przedstawiam je z uwzględnieniem immunitetów. Przedstawienie przywilejów generalnych (np. dla szlachty wszystkich ziem – pierwszy w Budzie, Koszyce, Kraków)
- 7.

II. Rozwinięcie:

1. Wyjaśnienie przyczyn ogólnych wydawania przywilejów
2. Przedstawienie poszczególnych przywilejów:

(1) Buda z 1355 roku

TAKIE CZTERY FORMUŁY OPRACOWANIA CZĘŚCI TEMATU ZAŚTOSOWAĆ W KAŻDYM !!!!!!

- (a) wyjaśnienie przyczyn wydania przywileju
- (b) wyjaśnienie co zawierał
- (c) przyczyny braku wejścia w życie
- (d) zachowanie szlachty

(2) **Koszyce z 1374**

- po opanowaniu tronu Polski *Ludwik Węgierski* na podstawie wcześniejszych umów dziedziczył tron naszego kraju tylko w linii męskiej. Posiadał tylko córki i dlatego chciał wytargować za cenę ustępstw jednej z córek tron Polski.
- Panowie małopolscy popierali plany *Ludwika*, lecz istniała także grupa opozycjonistów tzw. *Legalistów*. Panowie z Wielkopolski w ogóle negowali prawa *Ludwika* do tronu.

Treść przywileju:

- pierwszy *przywilej generalny*
- *Ludwik* otrzymał zgodę szlachty na przeniesienie praw dziedzicznych do tronu Polski na jedną z córek w zamian za co otrzymywali

- * szlachta zwolniona została ze wszystkich podatków z wyjątkiem gruntów kmiecych – 2 grosze od łana
- * król zagwarantował integralność państwa
- * urzędy musiały być obsadzone przez Polaków
- * pospolite ruszenie otrzymywało pieniądze w wypadku wojny poza granicami państwa
- * król potwierdzał wcześniejsze przywileje
- * w 1381 r. dobra kościelne zostały zwolnione z podatku *poradnego* do 2 groszy od łana kleru duchownego i 4 groszy kleru klasztornego

(3) **Przywilej Krakowski 1386 r. i Przywilej Piotrkowski z 1388 r.**

- wydany przez *Władysława Jagiełłę*
- przyczyną była postawa szlachty, która negocjowała prawa *Jagielli* do tronu polskiego, gdyż był królem tylko z tytułu małżeństwa z *Jadwigą*. Przywileje te potwierdzały zasady wprowadzone przez przywilej *koszycki*.

(4) **Przywilej Czerwiński z 1422 r.**

- nadany w związku z małżeństwem *Jagielli* i jego czwartej żony *Zofii* księżniczki *Holszańskiej*. Szlachta chciała, aby królową została córka *Jagielli*
- gwarancja nietykalności dóbr

(5) **Przywileje w Brześciu Kujawskim (1425), Jedlni (1430) i Krakowie (1433)**

- szlachta dokonała elekcji małego *Władysława* (późniejszego *Warneńczyka*) na następcę, natomiast król *Władysław II Jagiełło* chciał, aby było to następstwo automatyczne
- szlachta otrzymała gwarancję nietykalności osobistej (*Neminen Captivabimus*),
- gwarancję i zapewnienie, że wszystkie prawa zostaną przez następcę zaprzysiężone po dojściu do władzy
- rozciągnięcie prawa polskiego na *Ruś i Podole*

(6) Przywilej cerkwicko-nieszawski (1454)

- szlachta wielkopolska postawiła żądania pod *Cerkwicą*. Spełnienie zadań było warunkiem udziału pospolitego ruszenia w wojnie z zakonem w wojnie trzynastoletniej

Postanowienia:

- król nie może podejmować żadnej decyzji w sprawie państwa, podwyższać podatków ani zwoływać pospolitego ruszenia bez zgody sejmików ziemskich. Był to przywilej tylko dla szlachty wielkopolskiej, ale później król rozszerzył go na inne ziemie (*Nieszawa*)
- król gwarantował więc wysoką pozycję sejmikom ziemskim

(7) Przywilej Mielnicki 1501 r. (unia w Mielnie)

- przywilej ten zapewniał duży udział w rządach możnowładztwu. Senat koronny był władny do podejmowania najważniejszych decyzji w państwie. Zawarto tu unię personalną między Koroną a Litwą

(8) Przywilej z Radomia zwany Konstytucją Nihil Novi (1505)

- „*Odtąd na potomne czasy nic nowego stanowionym być nie może przez Nas i Naszych następców bez wspólnego pozwolenia senatorów i posłów ziemskich*”

cyt. za „Konstytucja Nihil Novi”

- przywilej postanawiał, iż nic nowego nie może się zdarzyć w państwie bez zgody szlachty
- dotyczyło to zarówno decyzji podatkowych, prawodawczych wolności i przywilejów szlacheckich

Przywileje gospodarcze

- (9) 1423 statut wydany w Warcie (dotyczył pozbawiania ziemi tych sołtysów, którzy nie spełniali obowiązków lennych typu wojennego)
- (10) 1496-1498 za Jana Olbrachta, które dawały szlachcie wyłączność posiadania ziemi oraz pełnej władzy nad chłopem; zwolnienie z opłat celnych towarów na potrzeby folwarku, taksy wojewódzkie.
- (11) 1518-20 za Zygmunta I Starego (władza szlachty nad chłopem)

III. Zakończenie:

1. zebranie wszystkich pytań problemowych i wniosków cząstkowych
2. wyraźne rozdzielenie przywilejów gospodarczych, które zbudowały potęgę ekonomiczną szlachty i w konsekwencji potęgę polityczną w państwie – konsekwencją będzie powstanie folwarku szlacheckiego oraz dążenie do całkowitego podporządkowania chłopów (przywiązanie do ziemi)
3. przywileje polityczne wprowadzają szlachtę do dominacji nad innymi grupami w społeczeństwie i w państwie. Wyraźnie trzeba podkreślić, iż w wieku XV i XVI to szlachta była czynnikiem naprawy państwa – program ruchu egzekucji praw i dóbr, później jednak upadek szlachty średniej i duży odsetek szlachty ezrolnej przygotowało grunt do latyfundiizmu i instytucji patronatu – co w konsekwencji stanowiło przyczynę zasinienia w Polsce oligarchii magnackiej
4. wprowadzenie tezy, która powinna zostać wyjaśniona przez wymienione wyżej pytania